

Piotr Gałdyn *OSPPE*

RODZAJE WYROKÓW TRYBUNAŁU KONSTITUCYJNEGO

Uwagi wstępne¹

To co odróżnia Trybunał Konstytucyjny (TK) od istniejących we współczesnej rzeczywistości prawnej organów władzy sądowniczej, to przede wszystkim płaszczyzna działalności orzeczniczej tych podmiotów. Pomimo tego, że funkcje TK dość mocno pokrywają się z szeroko rozumianym funkcjonowaniem chociażby Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego czy Trybunału Stanu, to jednak sfera orzecznictwa stanowi ich szczególnie znak rozpoznawczy. Mając na uwadze fakt, że organy władzy sądowniczej przede wszystkim skupiają się na sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, warto wskazać, że ich działanie nie odciska zbyt dużego piętna na krajowym prawodawstwie. Nie oznacza to jednak, że wpływ ich na kształt sfery społecznej jest bez znaczenia, wręcz przeciwnie, skutki orzeczeń tych organów, w większym bądź mniejszym stopniu, zawsze będą wpływały na kształtowanie się stylu życia makro czy mikro społeczności².

¹ OD REDAKCJI: Jakkolwiek problematyka związana z funkcjonowaniem Trybunału Konstytucyjnego przynależy do sfery ściśle prawnej i poniekąd także politycznej, to jednak mieści się ona w profilu naszego periodyku, o ile prawo postrzega się w perspektywie chrześcijańskiej, mianowicie jako rozumne rozporządzenie mające na celu dobro, czyli to wszystko, co przyczynia się do doskonałości człowieka (św. Tomasz z Akwinu). Nie ulega wątpliwości, iż orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego wywierają znaczący wpływ na szeroko pojęty wymiar sprawiedliwości. Chodzi wszakże o to, by skutki tego wpływu wpisywały się w realizację dobra państwa, albowiem - według nauczania Kościoła - najbardziej istotnym warunkiem tego dobra jest ochrona i rozwój dobra osoby ludzkiej.

² Zob. M. DĄBROWSKI, *Funkcje Trybunału Konstytucyjnego związane z hierarchiczną kontrolą konstytucyjności prawa*, Olsztyn 2015. Należy jednak pamiętać, że nie

Natomiast TK nie będzie rozstrzygał spraw, nazwijmy je, indywidualnych. Nie będzie wymierzał sprawiedliwości rozumianej na płaszczyźnie relacji interpersonalnych, jednostka-jednostka czy jednostka-władza, tak jak bardziej bądź mniej efektywnie realizują to wyżej wspomniane organy władzy sądowniczej. W jaki więc sposób i czy w ogóle, jego działania wpłyną na szeroko pojęty wymiar sprawiedliwości? Otóż tak, gdyż TK zajmie się decydowaniem, czy określony akt normatywny X jest zgodny z innym aktem normatywnym wyższego rzędu Y; w szczególności zaś zajmie się badaniem konstytucyjności poszczególnych aktów prawnych. W konsekwencji, będzie to prowadziło do utrzymania bądź uchylecia jego mocy obowiązującej, a co za tym idzie, do zmian w sferze legislacyjnej. Co prawda, nie jest to równoznaczne z takimi samymi zależnościami i zmianami w sferze społecznej, ale wpływ orzeczniczy Trybunału jest w niej także mocna odczuwalny, szczególnie gdy dotyczy podmiotu związanego z kontrolą. Spróbujmy prześledzić w zakresie bardzo uogólnionym orzeczenia TK, których skutki mogą bardziej bądź mniej znacząco wpłynąć na krajowe prawodawstwo i nie tylko. Problematyka ta zasługuje bez wątpienia na głębszą analizę.

Typologia orzeczeń TK

Zanim przejdziemy do właściwej analizy rodzajów wyroków TK warto nadmienić, że wszelkie decyzje orzecznicze Trybunału, w swojej konstrukcji i formie, w sposób bardzo zbliżony, przypominają rodzaj klasycznych orzeczeń sądowych³. Z drugiej jednak strony, pomimo istniejących podobieństw, posiadają bardzo charakterystyczne i sobie tylko właściwe elementy. Niestety ustawa o Trybunale Konstytucyjnym⁴ w art. 94 stanowi tylko, że Trybunał ten, wydaje orzeczenia w formie wyroku lub postanowienia. Dodatkowo w art. 190 ust. 4 Konstytucji RP, mowa jest o orzeczeniu

oznacza to, że tylko decyzje sądów powszechnych mogą wpływać znacząco na zmianę funkcjonowania konkretnej społeczności dla których są wydawane. Orzeczenia TK także mają swoje skutki społeczne. Zmiany w systemie prawnym jakie może spowodować decyzja TK, może znacząco wpłynąć na indywidualny podmiot, który jest pośrednio bądź bezpośrednio dotknięty wyrokiem czy postanowieniem.

³ Zob. M. FLORCZAK-WĄTOR, *Rodzaje orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki*, Poznań 2006.

⁴ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 2015 r., poz. 1064 ze zm.).

stwierdzającym niezgodność w kontekście wznowienia postępowania⁵. Poza tak podstawowymi rozróżnieniami, ze świecą w rękę szukać innych tzw. oficjalnych podziałów czy rodzajów orzeczeń wydawanych przez ten organ.

Śledząc chociażby np. podział Dąbrowskiego, rozstrzygnięcia TK możemy podzielić na dwie grupy. Pierwszą, będą stanowiącą tzw. orzeczenia merytoryczne, do których należą wyroki i postanowienia rozstrzygające sprawy co do istoty. Drugą zaś grupę, tworzyć będą tzw. orzeczenia formalne, zwane także postanowieniami wпадkowymi, które będą wydawane w związku z wszelkiego rodzaju kwestiami proceduralnymi powstałymi podczas całego postępowania⁶.

Tak naprawdę, dopiero samo funkcjonowanie Trybunału i doktryna pozwoliły na wstępne dokonanie bardziej oficjalnego podziału. W dychotomicznym rozdziale wyroków w przedmiocie kontroli konstytucyjności prawa pozostają: wyroki afirmatywne (pozytywne)⁷ oraz wyroki negatywne (negatywne)⁸. Pierwsze, jak wskazuje sama nazwa, będą stwierdzały zgodność badanego przepisu z konstytucją bądź też z innym aktem normatywnym hierarchicznie wyższym niż kontrolowany. Drugie zaś będą stwierdzały niekonstytucyjność badanego przepisu. Oba otrzymały nazwę wyroków o tzw. prostych skutkach prawnych.

Rodzaje wyroków TK

Bardzo szybko płaskość wyżej przedstawionego podziału zauważył sam Trybunał i w słynnym, dla tego typu opracowań, orzeczeniu z dnia 31 stycznia 2001 r. (sygn. P 4/99) podkreśla:

[...] uproszczeniem byłoby ujmowanie relacji między kwestionowanymi przepisami ustawowymi i mającymi stanowić podstawę ich oceny przepisami konstytucji tylko i wyłącznie w kategoriach całkowitej i jednoznacznej zgodności lub braku zgodności. Norma ustawowa może być bowiem tyl-

⁵ Zob. T. Woś, *Wyroki interpretacyjne i zakresowe w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* „Studia Iuridica Lublinensia” vol. XXV 3/2016 ss. 985-995.

⁶ Zob. M. DĄBROWSKI, *Funkcje Trybunału Konstytucyjnego związane z hierarchiczną kontrolą konstytucyjności prawa*, Olsztyn 2015.

⁷ Zob. np. wyrok TK z 16 października 2014 r., sygn. SK 20/12, OTK-A 2014, nr 9, poz. 102.

⁸ Zob. Np. Wyrok TK z 28 października 2014 r., sygn. K 8/14, OTK-A 2014, nr 9, poz. 105.

ko częściowo sprzeczna z konstytucją, zaś w części (w określonym zakresie) z nią zgodna. Może też zachodzić szczególna sytuacja, gdy niektóre tylko interpretacje przepisu prawnego uznane zostają za sprzeczne z konstytucją⁹.

Stąd też poza wyrokami, których zadaniem jest określenie zgodności lub niezgodności przepisów prawnych z konstytucją (prostych wyroków deklaratoryjnych i negatoryjnych), zaczęto wyróżniać inne typy.

Wyroki interpretacyjne (“*przepis [...] rozumiany jako [...] jest zgodny/niezgodny*”)¹⁰. Sama formuła wyroku wskazuje dość wyraźnie, że wyrok interpretacyjny bazuje przede wszystkim na metodzie wykładni w zgodzie z Konstytucją. Metoda ta będzie polegała na nadaniu kontrolowanemu przepisowi takiego rozumienia, przy którym jest on zgodny z normami i wartościami konstytucyjnymi¹¹. W konsekwencji zostanie mu przypisane określone znaczenie lub też zostanie usunięte niewłaściwe rozumienie przepisu, które narusza akt wyższej rangi.

W tym przypadku mamy do czynienia z przypisaniem atrybuty konstytucyjności lub niekonstytucyjności do normatywnej treści zakodowanej w przepisie prawnym, a ustalonej w wyniku uprzedniej jego wykładni¹².

Tak więc, nie konkretny przepis, ale norma prawna z niego utworzona, otrzyma bądź nie, swój przymiot konstytucyjności. Stąd też wyróżnia się afirmatywne i negatywne wyroki interpretacyjne. Tak w jednym jak i w drugim przypadku, decyzja TK nie spowoduje derogacji przepisu z systemu prawa. Dlatego bardzo często pojawiają się w doktrynie opinie, że tego rodzaju wyroki zawsze mają charakter orzeczeń afirmatywnych, bowiem w głównej mierze dokonują modyfikacji znaczenia norm¹³. Wyroki interpretacyjne pozwalają zapobiegać stosowaniu wadliwej z konstytucyjnego punktu widzenia wykładni przepisu prawnego.

⁹ Wyrok TK z 31 stycznia 2001 r., sygn. P 4/99, OTK 2001, nr 1, poz. 5.

¹⁰ Zob. np. wyrok TK z 18 września 2014 r., sygn. K 44/12, OTK-A 2014, nr 8, poz. 92.

¹¹ T. Woś, *Wyroki interpretacyjne i zakresowe w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Studia Iuridica Lublinensia” vol. XXV, 3/2016, ss. 985-995.

¹² M. FLORCZAK-WĄTOR, *Rodzaje orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki*, Poznań 2006, s. 89, 93.

¹³ Zob. M. DĄBROWSKI, *Funkcje Trybunału Konstytucyjnego związane z hierarchiczną kontrolą konstytucyjności prawa*, Olsztyn 2015.

Wyroki zakresowe (“*przepis [...] w zakresie, w jakim jest zgodny/niezgodny*”). W tym przypadku atrybut konstytucyjności lub niekonstytucyjności przypisywany jest bardzo konkretnemu fragmentowi jednostki redakcyjnej tekstu prawnego. Nie chodzi tu więc o całość przepisu, tylko o pojedynczą normę prawną zrekonstruowaną z danego przepisu, którą w przypadku niezgodności można będzie, jak określa Woś, “dekodować”¹⁴.

Wyrok zakresowy [...] zmierza do rozstrzygnięcia czy przepis prawny, którego rozumienie co do zasady nie jest sporne, jest zgodny z Konstytucją w pewnym zakresie jego stosowania¹⁵.

Wyroki zakresowe, podobnie jak interpretacyjne, dzielą się na pozytywne lub negatywne. Charakter deklaratoryjny wyroku zakresowego, pozwala na potwierdzenie konstytucyjności części przepisu. Natomiast konsekwencją negatywną wyroku zakresowego, będzie potwierdzenie zaistnienia tzw. kolizji między Konstytucją a częścią badanego przepisu prawnego. Mimo to jednak, charakter negatoryjny wyroku zakresowego nie powoduje uchylecia całościowego przepisu prawnego. Swoistego rodzaju odmianą wyroków zakresowych są tzw. wyroki częściowe wydawane przez Trybunał. Posługując się tego typu orzeczeniami TK wskazuje, że jakaś część przepisu prawnego jest zgodna bądź nie z Konstytucją (“*przepis [...] w części [...] jest zgodny/niezgodny z konstytucją*”). O konstytucyjności lub niekonstytucyjności konkretnego przepisu prawnego, rozstrzyga wyrok zakresowy w jednym z trzech zakresów jego zastosowania. Wyroki zakresowe będą więc badały konstytucyjność przepisu w stosunku do określonej grupy podmiotów (zakres podmiotowy), w stosunku do określonego zakresu czasowego obowiązywania danego przepisu (zakres czasowy) oraz w stosunku do zakresu przedmiotowego badanego przepisu prawnego (zakres przedmiotowy). Ostatni z wymienionych, jest najczęściej występującym w orzecznictwie rodzajem wyroków zakresowych wydawanym przez Trybunał. Poza tym, „szczególnym rodzajem” wyroków zakresowych będą również te, które rozstrzygają o niekonstytucyjności tzw. pominięcia prawodawczego. W tego rodzaju sytuacjach, badaniu niekonstytucyjności podlega wszystko to co, zostało przez ustawodawcę pominięte w danym akcie, a powinno było się w nim znaleźć.

¹⁴ T. Woś, *Wyroki interpretacyjne i zakresowe w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” vol. XXV, 3/2016, ss. 985-995.

¹⁵ M. FLORCZAK-WĄTOR, *Rodzaje orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki*, Poznań 2006, s. 104.

Wyroki aplikacyjne (“*przepis X jest niezgodny z [...], co nie stwarza możliwości retroaktywnej reasumpcji określonych skutków wadliwego przepisu X*”). Formuła nie pozostawia wątpliwości, że wyrokami aplikacyjnymi TK nie tyle rozstrzyga niekonstytucyjność przepisu prawnego, ale przede wszystkim wskazuje na skutki prawne wydanego orzeczenia. Po pierwsze, Trybunał wydaje wyrok o niekonstytucyjności konkretnego przepisu X. Po drugie, sanuje określone jego skutki. Wreszcie, dzięki tym decyzjom, uniemożliwia jakiegokolwiek dochodzenie roszczeń, powstających w związku z powstałymi skutkami¹⁶. Jednocześnie TK dla ułatwienia aplikowania swoich decyzji, bardzo konkretnie określa sposób realizowania prawa wskutek wykonania danego wyroku. Prawdą jest, jak stwierdza Jaworski, że wyroki aplikacyjne od samego początku budziły wiele wątpliwości i pojawiały się głosy krytyczne, które kwestionowały tego rodzaju rozstrzygnięcia o niekonstytucyjności przepisu¹⁷.

Wyroki z klauzulą odraczającą (*I. Przepis X jest niezgodny z ...; II. Na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji ustala się, że utrata mocy obowiązującej przepisu X nastąpi z dniem...*). Może trochę dziwić istnienie tego rodzaju wyroków, bowiem art. 190 ust. 3 Konstytucji wyraźnie wskazuje, iż wszystkie orzeczenia TK wchodzą w życie z dniem ogłoszenia.

Okazuje się jednak, jak wskazuje w tym samym ust. 3 ustawodawca, że Trybunał wydając decyzję w sprawie konstytucyjności czy niekonstytucyjności badanego przepisu, może w swoim wyroku określić zupełnie inny termin utraty mocy obowiązującej badanego aktu normatywnego. Terminy te, zgodnie ze wspomnianym art. 190 ust. 3 nie mogą przekroczyć 18 miesięcy, jeśli dotyczą ustawy, 12 miesięcy, jeśli dotyczą pozostałych aktów normatywnych. W orzeczeniach wymagających nakładu finansowego, który nie został przewidziany w ustawie budżetowej, Trybunał zasięga opinii Rady Ministrów dla ustalenia właściwego terminu co do utraty mocy obowiązującej. Klauzula odraczająca pozwala więc na dalsze funkcjonowanie przepisu pomimo jego niekonstytucyjnego charakteru. Zgoda ta ma jedynie charakter czasowy, określony przez wyznaczony termin.

Wyroki prewencyjne (“*przepis X jest zgodny/niezgodny z [...]*”; “*ustawa X jest zgodna/niezgodna z [...]*”). Tego rodzaju wyroki związane

¹⁶ Zob. np. wyrok TK 24 października 2007 r., (sygn. akt SK 7/07)

¹⁷ Zob. J. JAWORSKI, *Wyroki aplikacyjne Trybunału Konstytucyjnego*, ZNSA 2014, nr 3, s. 89-98.

są przede wszystkim z tzw. kontrolą konstytucyjności prawa. Ta zaś jest zależna od momentu, w którym rodzi się uprawnienie do wszczęcia postępowania w przedmiocie kontroli. Pierwszy rodzaj dokonywanej kontroli, to tzw. rodzaj represyjny. W następczym trybie kontroli, TK dokonuje analizy przepisów już obowiązujących, a co za tym idzie należących do konkretnego systemu prawnego. Przepis został już ogłoszony i wszedł w życie. W konsekwencji, od momentu ogłoszenia aktu prawnego, przysługuje prawo do wszczęcia postępowania kontrolnego. Podmioty, które są do tego właściwe wymienione zostają w art. 191 i 193 Konstytucji.

Dla nas natomiast interesujący jest drugi rodzaj kontroli, a mianowicie, tryb prewencyjny, zwany inaczej uprzednim. Tego rodzaju działanie jest wyłącznie inicjatywą prezydencką. Przysługuje ona w tym wypadku przed podpisaniem określonej ustawy. Oznacza to, że przedmiotem analizy przed TK będzie ustawa, która jeszcze nie jest obowiązująca, tzn. nie weszła w życie i nie stanowi części składowej określonego systemu prawnego, a została przedłożona Prezydentowi przez Marszałka Sejmu do podpisania.

Wyroki prewencyjne mają szczególne znaczenie i wyróżnienie, przede wszystkim ze względu na skutki, które powstają po ich wydaniu¹⁸. Po pierwsze, skoro analizowany przepis nie stanowi jeszcze części określonego porządku prawnego, tego typu wyroki nie powodują żadnych zmian w obowiązującym systemie prawnym, a co za tym idzie nie wpływają na jego dotychczasowy kształt. Z drugiej zaś strony, wydany przez TK wyrok prewencyjny, w zależności od decyzji w nim zawartej, będzie rodził po stronie prezydenckiej albo obowiązek podpisania i ogłoszenia badanej ustawy czy ratyfikowania umowy międzynarodowej, bądź odmowy dokonania tych czynności.

Podsumowanie

Opracowanie niniejsze miało na celu przedstawienie ogólnych założeń orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, skupiając się przede wszystkim na typologii wyroków wydawanych przez ten organ. Ukazana została ich wielorakość, regulowana i normowana krok po kroku na przestrzeni lat. Sama działalność Trybunału na przestrzeni kilku dekad, pozwoliła wypra-

¹⁸ Zob. M. DĄBROWSKI, *Funkcje Trybunału Konstytucyjnego związane z hierarchiczną kontrolą konstytucyjności prawa*, Olsztyn 2015.

cować właściwy tylko sobie sposób pracy, odpowiedni, zgodny z procedurami sposób działania, a w konsekwencji, orzekania w kwestiach najbardziej zasadniczych.

Poza typologią wyroków TK nie zostały podjęte próby określenia fundamentalnych kwestii dotyczących obowiązku wykonywania wyroków Trybunału. Warto tylko nadmienić, że moc powszechna wyroków TK powoduje, że wywołują one skutki *erga omnes*. Wpływają na wszystkich adresatów normy, która była przedmiotem analizy i kontroli.

Rozstrzygnięcia TK i ich właściwe stosowanie stanowi podstawę funkcjonowania całego systemu kontroli konstytucyjności prawa i ma wpływ na kształtowanie się sfery społeczno-gospodarczej. Mimo podobieństw do innych rozstrzygnięć sądowych, wyroki TK mają swoją właściwą budowę formalną i zakres merytoryczny. I, jak można zauważyć w powyższym opracowaniu, nie tylko próbują określić zgodność lub niezgodność konkretnego przepisu z Konstytucją, ale rozstrzygają również wiele powstałych kwestii okołokonstytucyjnych.

Bibliografia

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 2015 r., poz. 1064 ze zm.).

Wyrok TK z 31 stycznia 2001 r., sygn. P 4/99, OTK 2001, nr 1, poz. 5.

Wyrok TK z 28 października 2014 r., sygn. K 8/14, OTK-A 2014, nr 9, poz. 105.

Wyrok TK z 16 października 2014 r., sygn. SK 20/12, OTK-A 2014, nr 9, poz. 102.

Wyrok TK z 18 września 2014 r., sygn. K 44/12, OTK-A 2014, nr 8, poz. 92.

DĄBROWSKI M., *Funkcje Trybunału Konstytucyjnego związane z hierarchiczną kontrolą konstytucyjności prawa*, Olsztyn 2015.

FLORCZAK-WĄTOR M., *Rodzaje orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki*, Poznań 2006.

GARLICKI L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2014.

FREITAG F., *Wyroki Trybunału Konstytucyjnego z „klauzulą odraczającą” a spójność systemu prawa*, Kortowski Przegląd Prawniczy, 3/2016, ss. 187-191.

GRZEŚKO P., *Charakter prawny orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego – obowiązek ich wykonywania*, Kortowski Przegląd Prawniczy, 4/2016, ss. 21-26.

JAWORSKI J., *Wyroki aplikacyjne Trybunału Konstytucyjnego*, ZNSA 2014, nr 3, ss. 89-98.

WOŚ T., *Wyroki interpretacyjne i zakresowe w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Studia Iuridica Lublinensia” vol. XXV, 3/2016, ss. 985-995.

TYPES OF JUDGMENTS OF THE CONSTITUTIONAL TRIBUNAL

A b s t r a c t

The study presents the general assumptions of the jurisprudence of the Polish Constitutional Tribunal. The typology of decisions issued by this body is particularly taken into account. It is characterized by multiplicity, which has been regulated and standardized over the years.

The universal force of the Constitutional Tribunal's decisions causes that they have erga omnes effects. They affect all addressees of the standard that was the subject of analysis and control.

The decisions of the Constitutional Tribunal and their proper application constitute the basis for the functioning of the entire system of constitutional review of the law. For this reason, they have an impact on the formation of the socio-economic sphere. The decisions of the Constitutional Tribunal have their proper formal structure and substantive scope. They do not only determine the compliance or non-compliance of a specific provision with the Constitution, but also resolve many constitutional issues that have arisen.

Keywords: The Constitutional Tribunal: typology of judgments, types of judgments, legal consequences.

Słowa kluczowe: Trybunał Konstytucyjny: typologia orzeczeń, rodzaje wyroków, skutki prawne.